

له ولاتي نيوان دوو روبار (بلاد ما بين النهرين) و . ميسرو هيمندو
چين و يابان و يوناني و روماني يه كونه كان ئەگەرىتمۇوه بۇ نەبۈونى
چونىھى نوسېنۇوهى نۆتهى مۇسیقاىي . ئەوگۇرانى و
مۇسیقاىي يانەش كە هەبۈونو تا ئىستاش ماون لەسەر زمانى
نەوهە يەكەوه بۇنەوهە يەكى دى گەيشتە ئەويش ئەو گىرمە و كىشانە
بۇوه كە سەر ئەو نەوانە هاتۇون .

نهوهی شایانی باسه له سالی (۱۹۷۴) زدا کومه‌لی پارقرور له عیراق و سوریا دوزراونه‌تهوه، که له شیوه‌ی نوسيینی بزماریدایه و دوای لی کولینه‌وه‌یه کی زور دهرکهوت که شیوه‌یه که له نوسيینه‌وه‌ی زمانی موسیقای کون. به‌لام یونانی به‌کان موسیقاو گزوراینه کافی خویانیان به‌شیوه‌یه که له فهوتاندند رزگارکردوه. بویه پیته کافی تلفو بای زمانی خویانیان به‌کار هیناوه به‌شیوه‌یه که دهرکیان به‌هزی و نرمی پله‌ی دهنگی موسیقا که‌یان گردووه، دوای ثهوابیش رومانیه کان استودیان له‌همان رینگا و هرگز توهه و جهه‌وت پیتی تله‌لف بای لاتینی‌یان به‌کار هیناوه بو هم حموت ده‌نگه موسیقای‌یه‌که.

A	B	C	D	E	F	G
ل	س	دف	ري	م	ف	سون

ناوی دو نگه کان

له سهدهی حهونهه می زاینیدا لامباردیه کان (**اللامباردین**)
 له سه روی ثیتالیا شیوه به کی نوی بان به کارهینا بو نوسینه و دی
 نونهه موسیقایی ، که بریتی بوو له چهند همایه کو چهند هیلینکی
 پیچاویچ که له سهمر ووشی گورانیه کان نه بان نووسی بو نه و دی
 گورانی بیزه کان ، بان ثامیرزه نه کان بزانن له چی پله به کی
 به بدان . ئم د تکابیه ش به (نوما) ناونزا .

ئەم شىوه يە بەردهوام بۇ لەگەل ئەورىيگە كۆنەتى كە باسماڭ كرد (بەكارھەتىنى پىتى زمانەۋانى) تاڭو سەدەتى دەپەمى

سلاخ رہوف

موسیقا له چې پېڭهاتووه :-

موسیقا به همه مهو و ینه کانیه وه له دوو تو خمی سه ره کی
پیک هاتووه که ریتم (ایقاع) و توازه (الحن) ئەم دوو تو خمەش
بە ناسابی له موسیقای روزگە لایتدا دەرئە کە وى بەلام له
موسیقای ئوروپى دا تو خمیکى دى ھەمیه كەپىي ئە وترى
ھاوەنگى . (الهارمونى) بەلام له بەرئە وەرە لە پەروەردەی
موسیقایدا بە زورى گرنگى بەو دوو تو خمەسى يە كەم ئە دا بۆیه
پىمەش لە سەرە تادا ھەر باسى ئە دوانە ئە كەپىن .

أ - ريم (الواقع) :

ریتم یان کیش بربقی یه له په یوه ندی ده نگه موسیقا یی یه کان
یه ک ب هوی تره وه ، له روی ب هر ده وام ب هوی هم ریه که یان له با بهت
در تیزی و کوئنی مهودا و کافی ئه و ده نگه موسیقا سانه :

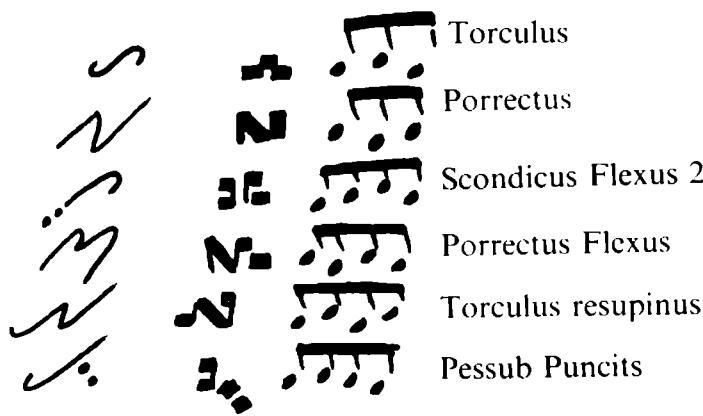
ب - ثواز (اللحن) : بريتى يه له په یوه ندی ده نگه کان يه ک به وي تره وه ، له روی ناسکي و گری یوه .

نهم دوو تو خمه سه ره کيه شان به شاني يه ک ته رون و
به هه ردوکيان موسيقا دروست ته کهن.

- نویسنده‌ی نوته‌ی موسیقا -

(التدوين الموسيقي) :

هوي وون يووني ئهو كله يوره موسىقاييانهى كە لە سەرەتادا

له سهر ئنجامى ئهو شتانه باشمان كرد . له سهدهي شازده همدا تهواوى نوسينهوهى نوته موسيقا دوزرا يه و هو تا نىستاش همان رىگا له جىهاندا بهكاردنت .

● ناوي دهنگه موسيقى يه كان (اسناء الا صوات الموسيقية)

دهنگه موسيقى يه كان پىك دين له حمود دهنگى يهك له دواى يهك له چەپهوه بۇ راست ئاخويزىنهوه : بەم شيوه يه خوارهوه .

C def g h r
c def g a b
do re mi fa
sola si

لە زمانى ئەلاني دا بەم شيوه يه دەخويزىنهوه
so La si

لە زمانى ئېنگلىزى دا بەم شيوه يه دەخويزىنهوه سى لا سول فا
مى رى دو
لە زمانى كوريدا بەم شيوه يه دەخويزىنهوه سى لا سول فا
مى رى دو

● پليكانه موسيقا (الدرج الموسيقي)
پىك دينت له پىنج هيلى راستى ئاسلى (افق) بە ئەندازه

زايى . تا زانا موسيقى يه كان شيوه يه كى دى يان دوزى يه و . ئەويش بريتى بولو له كيشانى هيلى لە سەرتادا هيلىكى سوريان كيشا كە بريتى بولو له پلهى دهنگى (فا) و هيمى (نويمات) يان له سەر دائەن بۇ دەست نيشان كردىن بەرزى و نزمى دهنگه موسيقى يه كان ، له دواى ئەوه هيلىكى تريشيان كيشا بەرهنگى زەرد كە دەست نيشانى پلهى دهنگى (دو) دەكىد . بەواتا پليكانه موسيقابولو بەدوو هيلى . لم دوو هيلى شەوه تەواوى پليكانه موسقا دوزرا يه و ، بەلام لەراسىدا ئەم شيوه نوسينه به تەواوى دەست نيشانى ھەموو دهنگه موسيقى يه كان و كاتە كافى (المدد الزمنية) نەئە كرد . ئەتوانىن بلىيەن كاتە كافى موسيقا بە تەواوى گۈزى پى نەدرا بولو . لە بەر ئەوه زانا موسيقى يه كان بىرى تەواوبان لە دۆزى نەوهى رېنگاى چاڭتىر ئە كرده و بۇ نوسينهوهى نوته موسيقا . لىرەشدا نابى ئەوه لە يادبىكەين كە كە نىسىسە تاچى رادەيدك دەورىكى بالاى ھەبۈرە لە پەرەپىدانى زانسى موسيقا . ھەروەھا چۈن راهىبى ئىتالى بەناوبانگ (جىدۇ ئەرتىزۇ) بىرى رېك و پىك كردىن دهنگه موسيقى يه كافى له سەر پليكانه موسيقا ھېنایە كايىھو و ، بەردى بناغەي نوسينهوهى نوته موسيقى دانا له سەر پليكانه موسيقا له سەدەي بازدەھەمى زايى دا .

٨ خشته ئۇنەھى نوسينهوهى نوته موسيقا بەرنگاى (نويمات)

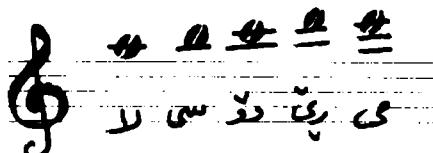
Punctum	ـ
Virga	ـــ
Podatus or Pes	ـــــ
Clivis	ــــــ
Scandicus	ـــــــ
Climacus	ــــــــ

ههروهها له سهر هيلى پينجهمهوه.

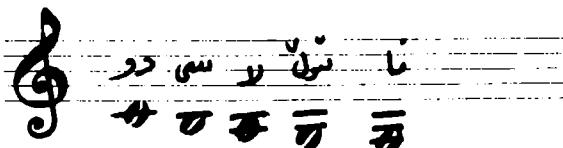
يەك . چوار بۇشایي يان لە نیواندایە . لە ئىرەوە بۇ سەرەوە ئەبىزىزىن وەکو لەم وىنەيدا : -

● هیله زیاده یاریده دهره کان (الخطوط الاضافية المساعدة) :

گھر له خواروی هيلى يەكەم دا بwoo . ئەوا پىرى ئەوتىز
زياده هيلەكانى خواروو (الخطوط الاضافية السفلية) :
هيلە زياده پارىدە دەرەكانى خواروو

● پلیکانه موسیقای گهوره و دوی ناوهندی
(الدرج الموسيقى الكبير والدو الوسطية) :

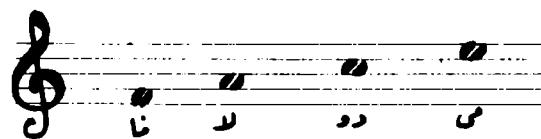
ناوی هیله کان

ناوی بوشایمی په کان

هر همایه‌ک (نیشانه‌یه‌ک) له هم‌آکانی کانی موسیقا که له سه‌ر ئه‌م هیل و بوشایی بانه دانرا نه توائزی دهست نیشانی ناوی ده‌نگه موسیقا‌یه کان بکات . به‌گویزه‌ی به‌کارهینانی کلیلی موسیقا وه‌کو لهم وینه‌یه‌دا که کلیلی (سول) مان به‌کارهیناوه .

نَاوِي هَيْلَهُ كَافِي پَلِيكَانِهِ مُوسِيقَا بِهِ گَوَّيْرَهِ كَلِيلِي سَوْلَ

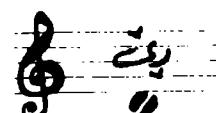
ناوی بُوشایی یه کافی پلیکانه‌ی موسیقا به گویزه‌ی کلیل سول

نایوی هیل و بوشاپی یه کافی په یزه‌ی موسیقا به یه کوه وه.

ههروهها لهڙر هيلو، يه که مه وه

دهنگی موسیقا پیکهاتن هه رچه نده گیرو گفتی گورانی بیزی
ته نهایان تامیر ژنه کان همروه کو خوی مابوهه . بویه بیری
دوزینه وهی کلیله جور به جوره کافی موسیقا هاته کایه وه . بو زیاتر
ئاسان کردنی خوینده وهی نوته موسیقا .

● بهای کانه ساده کافی نوته موسیقا .

(القیم الزمنیة البسيطة للنوطات الموسيقية)

له حموت شیوه جیواز پیک دین . همروه شیوه به کی
نیشانه به کی تایه تی خوی همه . نرخی کاتیک دهست نیشان
ئه کا . ئمانه ش شیوه کان .

ناوی فرهنسی	به کوردی	وینه بشانه که	نرخی کند که
کانکی نهادو که پیک دنت	بر بان - خر	۱ روند	پیچ هیلی و کلیلی (ف) ای له سهر دائه نری .
له چوار پیدانی موسیقای			
بیوهی کانی نهادو دوو لیدانی موسیقای	بلانش	بیو - ین سپی	۲
چاره کی کانی نهادو به کی لیدان	نواز	نک بان روشن	۳
پیکانی نهادو پیلیدان	دا	دادار به کدان	۴
پیکانی نهادو پیلیدان	ک	دل کروش	۵
پیکانی نهادو پیلیدان	م	دل کروش	۶
پیکانی نهادو پیلیدان	چ	کو اتریل کروش	۷
پیکانی نهادو پیلیدان	گ	چواردان	

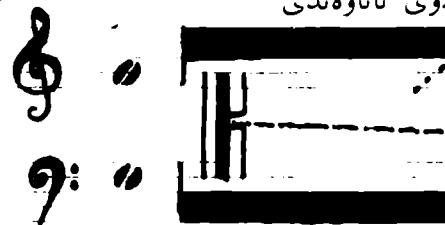
بهو خشته بهی سه ره و دا بومان ده ره که وی که نیشانه

زان موسیقایی به کان هه ولی ئه وهیان داوه که ریگایه کی
زانستی بنچینه بی بو نویسه وهی نوته موسیقا دابنین . تا له سهر
شیوه به کی بیرکاری چه سپاوه بجهی بیین بویه کوششیان
کردووه که که مترین هیل له نویسه وهی نوته موسیقادا
به کار بین که مهرجی نویسه وهی نوته موسیقا ته اویان
تیابی .

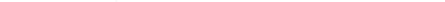
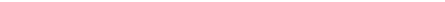
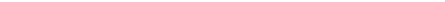
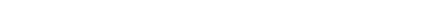
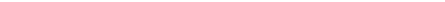
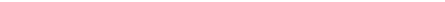
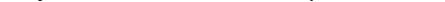
جا به که و تیان له سهر ئه وه ببو که ته نهایانه هیل
به کار بین له پلیکانه موسیقادا که وا بوشاییان له نیاندا
هه بیو ناویان لهم یانزه هیل نا به پلیکانه موسیقا گهوره . که
له شیوه دوو پلیکانه بچکوله دان . له نیاندا هیلی
(دو) ای ناوه ندی هه بیه . پیچ هیلی خوارو و بو دهنگه گره کان
به کارئه هیزی و کلیلی (ف) ای له سهر دائه نری .

پیچ هیلی سه رو کلیلی سولی له سهر دائه نری و بو دهنگه
به رزه کان (تیزه کان) به کار ئه هیزی . هیل ناوندیه که ش که
هم رو دو پلیکانه به که وه ئه بستی پلیکانه کی تایه ت به خوی
درست ئه کا . کلیلی (دو) ای له سهر دائه نری . بو دهنگه مام
ناوه ندیه کان به کار دیت . بهواتا دوو هیلی بکه هه دو هم
له پلیکانه سه رو و هر ئه گریت و دوهیلی چواره هم پیچه می
پلیکانه خوارو و هر ئه گریت تا ژماره هیله کان بکانه پیچ
هیل و هکو لهم وینه بدها :

پلیکانه سول

پلیکانه دوی ناناوه ندی

پلیکانه گهوره موسیقا توانای جنگابونه وهی زور بهی
زوری دهنگه موسیقایی به کان هه بیه که زیاتر له چوار پیزه

● دریزکردنوهی بههای کاته کاف موسیقا .

(اطالة القيم الزمنية للنوطات الموسيقية)

نهندی نیشانه یان هنای موسیقای همه به له گه ل کاته کافی موسیقای دا به کاریت بودریز کردنوهی بههای کاته کافی موسیقای یه کان .

نهوانهش ئهمانه ن :-

١ - پنت (النقطة) (٠)

بریتی به له پنتیک (خالیک) نهپاش کاته کافی موسیقا واه دائه نزی تابه های کاته که نیوهی خوی زیاتریت وه کو :

$$0 = 0 + 0 = \overbrace{0}^{\text{روندی پتدار}}$$

$$m = m + m = \overbrace{m}^{\text{نواری پتدار}}$$

٢ - دوو پنت (النقطتان) (..)

نه توانی دوو پنت له دوای کاته موسیقانه وه .. دابنی بو زیادکردنی بههای که بیان . وه کو و تمان پنچی يه کم نیوهی بههای کاته که زیاده کا دووباره پیتی دووه میش نیوهی بههای پنچی يه کم زیاد ئه کات بههاتی هر دوو پنچه که (٣) سی چاره کی کاته سره کیه که زیاد ئه که ن وه کو

روندی دوو پنت

$$000 = 0 + 0 + 0 = \overbrace{0}^{\text{روندی}} \overbrace{0}^{\text{دوو}} \overbrace{0}^{\text{پنچی}}$$

٣ - بهسته وه (ده ستاره) (یه ک خستن) الرباط

بریتی به له بهسته وه ده نگه کافی موسیقا و یه ک خستن بنهوی هیابه که وه لەم شیوه یه دا) . جا دوو)

روند دریزترین کاته کافی موسیقا يه . له بهزئه وه پیتی ئه لین کافی ته واو (تبای) که واه هه مو شیوه کافی دی لەم کەم ترن و هەر بە کەیان بەشیکه لەو کاته . که واه ئه توانين بلین هەر کاتیک نیوهی کاته کەی دواي خویه تی (بە پیتی ئەو خشته بهی کردومانه) هەروههها بە پیچه وانه شەوه هەر کاتیک دوقافی کاته کەی پیش خویه تی .

تیبی :

بە کارهینانی نیشانه کافی کافی کۆسیقای له سەر پلیکانه موسیقا بەشیوه يه کی زانستی بەم جۆره يه :

١ - نیشانه کافی روند له بەر ئوهی کلکدرانیه له سەر هەر هیلیک یان بوشایی يه ک دای بین گونجاوە .

٢ - نیشانه کافی دی له بەر ئوهی کلکدران ئەنی بەم جورانه هەلس و کەوتیان له گەلدا بکری .

٣ - له سەر پلیکانه بچوک له هیلی ناوه راست (هیلی سی بەم) دەشی دایان بین گونجاوە (بەواتای کلککە کەی بوسەرەوە یان بۇ خوارەوە في)

ب - له خوارووی هیلی ناوه راست (هیلی سی بەم) دەشی کلککە کەی بوسەرەوە بیت . دەبیت له سەرچى پله يه کی دەنگی دازرا کلککە کەی بگاته هەشت پلهی دەنگی (ئۆکتافیک) بەرزتر . وه کو لهم وینه يه دا :

ج - له سەرەوی هیلی ناوه راستا بولو دەشی کلککە کەی بېخوارەوە بیت . هەروههلا له سەرچى پله يه کی دەنگی (هیلی یان بوشایی) دازرا دەشی کلککە کەی بگاته هەشت پلهی دەنگی گىزتر (نزم تر) وه کو لهم وینه يه دا : -

کانه موسیقایی که	همیاکهی (پشوودان)	نام
روند	پشووی کاف تهواو ۴ ژماره و هستان	
بلانش	پشووی نیوکات ۲ ژماره و هستان	
نوار	پشووی چاره‌له ۱ ژماره پشوو	
کروش	پشووی کسانی تهواو ۱ ژماره پشوو	
دبل کروش	پشووی کاف تهواو ۱ ژماره پشوو	
تریبل کروش	پشووی کاف تهواو ۱ ژماره پشوو	
کواتریبل کروش	پشووی کاف تهواو ۱ ژماره پشوو	

- ٢ -

لبهشی پیشوادا باسی در بزکردن وهی بههای کانه موسیقایه کانگان کرد. هنر بهو جوهره شنه توواری بههای کانی پیشوادانه کان زیاد بکین.
- سید حسن مکانی -

سہرچاوه کان :-

- ١ - نظرية الموسيقى (ادلف وانهاوزر)
 - ٢ - نظرية الموسيقى حسين قدوري
 - ٣ - منهج مادة النظريات الموسيقى العام (معهد الفنون الجميلة في السليمانية) اعداد صلاح رزوف
 - ٤ - قاموس هارفورد الموسيقية :

Harvard Dictionary of music by willi apel

- طرق تعلم الموسيقى (عائشة صبرى)
 - نظرية الموسيقى (روح الله خالق)
 - مبادئ الموسيقى النظرية : ف - أ - فاخاردميف
 - ترجمة رؤوف موسى الكاظمى

جُور پیشی بہ سنتہ وہ ہے یہ۔

أ - بهستهوهی سانی (دهستازه‌ی کانی) الربط الزمني
(Slur)

بهسته‌وهی چهند کاتیکی موسیقایی به‌یه‌که‌وه بُو نه‌وهی
به‌یه‌ک زهم لی بدرین به‌مه رجی ثه‌کانه موسیقایی یانه له‌یه‌ک پله‌ی
بللندی، دابن . بـهـاـتـایـ بـهـکـ دـهـنـگـ بـنـ وـهـکـ :-

ب - بهسته و هی ئاواز (دەسترازەی ئاوازى) الرباط اللحنى (Legatto)

بریتی به له بهسته وهی چهند ده نگیکی موسیقایی جیاواز
له پلهی بلندی و نرمی دا بوئوهی له لی داندا به یه ک ژهم لی
بدرین .

تہذیب

نابی ئەوه مان لە بىرچى ئە جۇرە بە سىنە و يە ئى لەم بابە تەدا
مە بە سىنە جۇرى يە كەمەو ، جۇرى دووھم بۇ تەنها ئەننىي يەك
زەنگىم بە .

- كونا (تاج) فه ماتا (Fermata)

بریتی به له هیایه که له شیوه‌ی پیتی نوی هله لگه راوه
دایمو، شیوه‌کهشی له تاج نهچی بویه پیتی نه لین کرونا ،
به کاریش نه هینزی بوزیاد کردنی بههای دهنگیکی (کاتیکی)
موسیقایی به گویره‌ی بیرکردنوه‌ی ئامیر زنه‌که ، یان ره‌هبه‌ری

-Rests - (اندیشیدن)

= Pausa =

چهند همیایه که له سه ر پلیکانه موسیقا به کاره هیزی ،
وه کو :
کاته کافی موسیقا به لام ئه مان بُ دیاری کردنی کاتی پشوودانه
له با رحه ئاه و دا

و اته هر کاتیکی موسیقای بهرامبری پشوویه کی تاییه‌تی خویی ههیه و کاتی پشوودانه کهی بهندزاره‌ی کاته موسیقایی لیه کهیه‌تی وه کو لهم خشته‌یدا.